

سیاست کیفی و ابعاد پیشگیری از جرایم در حوزه ارزشهای دیجیتالی

(تاریخ دریافت ۱۴۰۰/۰۴/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۹/۱۸)

غزل وراثی

وکیل پایه یک دادگستری

چکیده

امروزه یکی از جرایم نوین در کشور ایران که در پی شیوع استفاده از فضای مجازی و بیت کوین رواج یافته جرایم مرتبط با ارزشهای دیجیتال است. ارز در لغت به معنی بها، قیمت و ارزش و در اصطلاح به معنی همه ابزارهای پولی که بین مطالبات مالی یک کشور از کشور دیگر باشد. در واقع می توان گفت واسطه مبادله کالا و خدمات که توسط دولت به صورت سکه و اسکناس های کاغذی توزیع شده و در داخل اقتصاد گردش می یابد که به صورت های مختلفی مفروض است مانند: ارز رقابتی، ارز دولتی، ارزش دانشجویی، ارزش تهاتری و ارز صادراتی و غیره. هدف از این مقاله بیان و تشریح این جرایم و تحلیل رویکرد حقوق ایران در این حوزه است. مضافا اینکه بررسی شده که کاستی های حقوق ایران چیست و چگونه می توان با آنها مقابله نمود.

واژگان کلیدی: ارز دیجیتال، بیت کوین، جرایم سایبری، ارز فیزیکی، فرم الکترونیکی

ارز دیجیتال، یک روش پرداخت است که فقط به فرم الکترونیکی وجود دارد، قابل لمس نیست و وجود فیزیکی ندارد. ارز دیجیتالی می تواند بین افراد به کمک فناوری هایی مانند کامپیوترها و تلفن های هوشمند و اینترنت منتقل شود. اگرچه این نوع ارز هم شباهت بسیاری به ارز فیزیکی دارد ولی پول دیجیتال انتقال های بدون مزد و البته سریع را برای افراد امکان پذیر می کند از ارزهای دیجیتال می توان در خرید کالا و خدمات استفاده کرد در حال حاضر چند صد ارز دیجیتالی در جهان وجود دارد که می توان به مزایایی مانند: - کم بودن امکان تقلب - انجام سریع نقل و انتقالات - هزینه های کمتر برای انجام تراکنش - نامتمرکز بودن - ... اشاره نمود. در بین این چند صد ارز دیجیتالی نام چند ارز بیشتر مورد علاقه کاربران بوده مانند بیت کوین، اتریوم، رپل و لایت کوین. که در این تحقیق مبنای مقایسات به علت تمرکز دولتمردان داخلی و خارجی، بانک مرکزی و صرافان ... به بیت کوین موجب شده که در مثالها، از این ارز دیجیتالی استفاده کنیم. پولشویی را شاید بتوان در تعریف جداگانه با موارد ذکر شده جمع نمود. فرآیندی است که مجرمین یا گروه های سازمان یافته به آن ریشه و ماهیت مال حاصل از جرم را تغییر داده و آن را به حوزه اقتصاد رسمی وارد می سازند. پولشویی پلی است برای پر کردن فاصله و اتصال دنیای مجرمین با سایرین. تعاریف اخیر از این منظر مهم است که پولشویی را حلقه اتصال اقتصاد قانونی و رسمی با اقتصاد غیررسمی و غیرقانونی می دانند. در واقع پولشویی روشی برای ورود عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر، قمار، فحشا و... با لایه گذاری مختلف به چرخه اقتصادی می باشد. در سیر تکامل روند ایجاد پول، ارزهای دیجیتالی پا به عرصه گذاشتند که باعث تحولی شگرفت در مبادلات ارزی و پولی شده، این پدیده نوپا مانند هر پیشرفت انسانی دیگر دارای نقاط قوت و ضعف هایی می باشد که مانند گذشته مورد توجه فرصت طلبان و اخلاص گران نظام اقتصادی واقع گردیده است که موجب می شود باعث بررسی، ارزهای دیجیتالی از لحظه پیدایش تا لحظه عرضه و مبادله، مورد پوشش قرار گیرد. بطوریکه مانند ارزهای اقتصادی دیگر مورد استفاده و گاهاً سوءاستفاده قرار نگیرد چراکه در مورد اشاره شده بخصوص ارزهایی مانند بیت کوین نقش سخت افزاری و محاسبه گری از انسان به رایانه ها انتقال می یابد که شاید ساده ترین مزیت آن حسابداری و بی احساسی ماشین نسبت به انسان باشد ولی این تنها مورد و مزیت استفاده از ارزهای دیجیتال نمی باشد. بطوریکه می توان بجز انبوه محاسن آن به این نکات اشاره

کرد. - هتما به همتا^۱ - بدون نیاز به واسطه - غیرمتمرکز بودن - عدم احتیاج به بانک و... اشاره کرد. ولی این ارزشها مشکلات دیگری برای جامعه می توانند بیار آورند که تاکنون مورد توجه قانونگذار داخلی و مراجع بین المللی واقع نگشته و یا حداقل قانون مدونی برای آن به تصویب نرسیده و اگر بوده شاید عنوان قانون ناقص و غیرکارآمد را استفاده نمود. چرا که در بعضی ارزشهای دیجیتالی در حال حاضر از تکنولوژی بلاک چین استفاده شده است که باعث شده اطلاعات بطور توزیع شده بر روی سیستم های مختلف بارگذاری شود که این مسأله باعث می شود یک کپی اطلاعات برای تمام کاربران در دسترس باشد ولی نکته مهم این است که این افراد نمی دانند این اطلاعات و تراکنش ها به چه علتی به وجود آمده و منتقل گشته اند در واقع نکته قابل تأمل ورود- گردش و خروج پول کثیف از سیستم رایانه ای می باشد که در صورت اول و سوم بصورت فیزیکی ولی حالت دوم بصورت کاملاً دیجیتالی است یعنی اینکه پول های حاصل از پولشویی باید به نوعی وارد و خارج از شبکه شوند که چگونگی آن باید دقیقاً مورد بررسی قرار گیرد ولی نکته مهم و شاید مبهم چگونگی گردش این ارز در داخل شبکه ها و ردیابی و شناسایی آنها می باشد که در این مقاله این دو عامل یعنی چگونگی تبدیل پول فیزیکی به ارز دیجیتالی و بالعکس و همچنین چگونگی مبادلات ارزشهای دیجیتالی در فضای مجازی برای کسانی که مبادرت به جرم پولشویی می نمایند، می پردازیم. پولشویی باعث می شود اخلاص گران اقتصادی برای فرار از مالیات یا مجرمین سایر جرائم مانند قاچاقچیان انسان، اسلحه و مواد مخدر نظری ویژه به این پدیده نوپا برای نقل و انتقال مالی خود داشته باشند. بطوریکه بتوانند از خلأهای قانونی به نحو احسن استفاده کنند. پس شاید اینگونه به ذهن متبادر شود که ارزشهای دیجیتالی راه را برای سودجویان هموار نموده اند یا بر دشواری آن افزوده اند. در مورد این موضوع هنوز تحقیق جامعی صورت نگرفته و تنها شاید به چند مقاله کوتاه بتوان استناد نمود لذا بر آن شدیم در مورد پولشویی که بیشتر از سایر جرائم رایانه ای می تواند در ارزشهای دیجیتالی نمود پیدا کند بررسی نمائید (ابهری، ۱۳۹۶، ص ۳۴) در ابتدای امر در خصوص رویکرد حقوق ایران سخن خواهیم گفت و در ادامه پیشگیری از آنها را مد نظر قرار خواهیم داد.

بخش اول: رویکرد دولت ها در توسعه سیستم های ارز دیجیتال

^۱ P2P

در خصوص ارزشهای دیجیتال و نحوه برخورد مقررات کیفری در این حوزه مسئله ای است که در برخی نظم ها نظیر آمریکا به طرو جد مورد توجه است، اما آیا رویکرد ایران را باید منفعلانه دانست یا رویکرد واکنشی؟ در این قسمت در ابتدا رویکرد برخی کشورها بیان شده و در ادامه مفصلاً مقررات حقوق ایران در این حوزه بیان می گردد.

بند اول: رویکرد دولت های خارجی

در برخی کشورها در برخورد با پدیده نوین ارزشهای مجازی از جمله بیتکوین، رویکرد «منتظر بمان و ببین» را اتخاذ کرده اند تا به این وسیله به رصد رویکرد سایر کشورها در این زمینه بپردازند و سپس بهترین رویکرد را انتخاب کنند. این رویکرد خود به سه مرحله تقسیم می شود؛ بدین صورت که برخی کشورها اقدام به مقررات گذاری و اجرای آن در زمینه ارزشهای مجازی نکرده اند. برخی کشورها هم با توجه به راه اندازی کسب و کارهایی با بیتکوین به عنوان سیستم پرداخت یا آماده پذیرش ریسک استفاده از آن بوده و بدون وارد شدن حوزه مقررات گذاری و تنظیم گری ارزشهای مجازی ریسک استفاده از این نهاد را براساس قاعده اقدام، بر عهده استفاده کننده قرار داده اند.^۱ در برخی نظام ها نیز بیتکوین به عنوان یک سامانه پرداخت تا حدودی از ویژگی خود تنظیمی برخوردار است که خود تنظیمی به اعمال مقررات در برابر فعالیت های غیرقانونی زمانی که از بیتکوین به عنوان یک سامانه پرداخت یا ارز مجازی استفاده می شود، کمک می نماید (شاملو، ۱۳۹۸، ص ۲۵۳). برای نمونه بعضی از حوزه های قضایی، مانند جزیور مانش سیاستهای ابتکاری برای تشویق استفاده از پولهای دیجیتال و جذب عملیات تجاری با به کار گیری سیستم عامل های ارز دیجیتال در نظر گرفته اند، اما در برخی نظام ها و در بیشتر محاکم قضایی، از نظر قانون بیت کوین غیرقانونی نیست. در برخی نظام ها قوانین سخت گیرانه ای مبنی بر ممنوعیت بیتکوین و در نتیجه استفاده از آن توسط مصرف کنندگان و تجار وضع شده و ضرورتی برای استفاده از ارزشهای مجازی از منظر آنها وجود

^۱ نمونه دیگر کشور هلند است که اقدام به صدور اعلامیه مبنی بر هشدار به تجار و مصرف کنندگان بیتکوین درخصوص ریسک آن کرده است. ن.ک:

What You Need to Know (۲۰۱۴) Norton Rose Fulbright :

<<http://www.nortonrosefulbright.com/knowledge/publications/۱۱۹۰۲۳/bitcoin-and-your-business-what-you-need-to-know>>.

ندارد و این نهاد به صورت یک ارز یا سامانه مالی در برخی نظام‌ها نظیر پپل بانک چین، به واسطه به عنوان یک ارز شناخته نمی‌شود یا در معرض کنترل قرار ندارد محدود گشته است (شاملو، ۱۳۹۸، ص ۲۵۲). مضافاً بعضی از دستگاههای قضایی (مانند کشورهای آرژانتین و روسیه) ارزهای خارجی را بشدت محدود و یا ممنوع کرده‌اند. بعضی دیگر از دستگاههای قضایی (مانند تایلند) ممکن است صدور گواهینامه برای بعضی موجودیتهای خاص، مثلاً صرافیهای بیت کویین را محدود کرده باشند. از زمان راه اندازی شبکه بیت کویین بحث بسیاری درمورد ماهیت بیت کویین وجود داشته است؛ آیا واقعاً بیت کویین را میتوان به عنوان یک ارز، سرمایه یا کالا درنظر گرفت یا بیت کویین دارای هیچ ارزش خاصی نیست. در مارس سال ۲۰۴۱ سرویس درآمد داخلی (IRS) ایالت متحده اعلام کرد که تمامی ارزهای مجازی از جمله بیت کویین شامل مالیات بر دارایی میشوند و ارز به حساب نمی‌آیند. سود یا ضرر ناشی از بیت کویین اگر به عنوان سرمایه نگهداری شوند، با عنوان سود و زیان سرمایه تلقی میشوند، درحالیکه اگر به عنوان موجودی نگهداری شود، شامل سود و زیان عادی خواهد شد (دعائی، ۱۳۹۳، ص ۷). با این وجود اولین دستگاه خودپرداز برای مبادله بیت کویین با سایر ارزها در سال ۲۰۴۸ در سان‌دیگو، کالیفرنیا راه اندازی شد.

در برخی کشورها نظیر لبنان در تاریخ ۱۹ دسامبر، بانک مرکزی (BDL) با صدور اطلاعیه‌ای به بانک‌ها و مؤسسات مالی کشور با هشدار نسبت به خطرات استفاده از ارزهای سایبری به ویژه بیت کویین، در کمیسیون تحقیقات ویژه و کمیسیون کنترل نظام بانکداری، ارز جدید تحت نظارت بانک مرکزی لبنان قرار گرفته و مشمول قانون لبنان شده؛ در واقع با توجه به اینکه استفاده از این ارز که قانون‌گذاری نشده، سعی شده مقررات حاکم بر بانکداری به این حوزه توسعه یابد. در این کشور حتی بیتکویین به دلیل نوسانات شدید قیمتی و احتمال استفاده در تراکنشهای مجرمانه، غیرقانونی اعلام گشته است (معاونت پژوهشهای اقتصادی، ۱۳۹۷، ص ۲۳). مسئله دیگر مقررات حاکم بر روسیه است؛ پیش نویس قانون دارایی‌های مالی دیجیتال توسط وزارت دارایی روسیه در تاریخ ۲۰ ژانویه سال ۲۰۱۸ منتشر و در تاریخ ۲۰ مارس همان سال راهی مجلس دومای روسیه شد. مطابق این لایحه «استخراج» به عنوان فعالیتی در جهت ایجاد نوعی خاصی از ارزهای مجازی شناخته شد که به دلیل دربر داشتن منفعت، مشمول مالیات می‌شود. د خصوص ارزهای مجازی حاصل از عرضه سکه/ توکن، تنها سرمایه‌گذاران واجد شرایط اجازه پرداختن به آن را دارند، جز مواردی که بانک مرکزی اقدام به

دادن اجازه موردی می کند. توکن و پول مجازی مطابق پیش نویس قانونی مذکور در طبقه دارایی قرار می گیرند و نه پول رایج قانونی. این لایحه تبدیل رمزارزها به روبل یا ارزهای خارجی را جز از طریق نهادهای مجاز به انجام این کار ممنوع کرده است. لازم به ذکر است که در این خصوص که آیا ارزها و این منابع مالیت دارند و یا خیر می توان به این مسئله اشاره نمود که رمزارز یک نوع دارایی مالی محسوب شده که بر بستری دیجیتال، غیرمتمرکز و شفاف به نام زنجیره بلوک^۱ موجودیت می یابد. این دارایی ها در شرایطی با کارکردی مانند پول باعث شده که این رویکرد شکل بگیر که این ارزها نیز دارایی بوده و به صورت استثنایی پول محسوب می شوند. در برخی نظام ها با تعیین وضعیت حقوقی ارزهای مجازی نظیر بلغارستان ارزرمزها دارایی محسوب شده که بر مبنای طبقه بندی بانک مرکزی در چند طبقه قرار خواهد گرفت (شاملو، ۱۳۹۸، ص ۲۵۶)

بخش دوم: رویکرد نظام قانون گذار ایران در خصوص موضوع مطروحه

رهبر معظم انقلاب اسلامی در پاسخ به استفتایی دیدگاه خود را در خصوص خرید و فروش ارز دیجیتال بیان فرمودند^۲. بدین توضیح که در بیان شرعی بودن خرید و فروش ارز دیجیتال خبرنگار بازار طی استفتایی بیان نموده اند که حکم تولید و خرید و فروش ارز دیجیتال، تابع قوانین و مقررات نظام جمهوری اسلامی ایران است. اما مسئله این است که چه مقررات خاصی در این حوزه وجود دارد و آیا در مقررات جمهوری اسلامی به این مسئله اشاره شده است. در ادامه به اهم قوانین مرتبط در این حوزه اشاره می گردد. در این قسمت اهم مقررات حقوق کیفری ایران به شرح زیر بیان می شود.

بند اول: قانون مجازات اسلامی

در حال حاضر برای استفاده از بیت کوین و یا ارز دیجیتال جرم انگاری وجود ندارد؛ اما طبق ماده ۶۶۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵: هر کس بدون پرداخت حق انشعاب و اخذ انشعاب آب و فاضلاب و برق و گاز و تلفن مبادرت به استفاده غیر مجاز از آب و برق و گاز و تلفن و شبکه فاضلاب نماید علاوه بر جبران خسارت وارده به جزای نقدی معادل دو برابر خسارت وارده محکوم خواهد شد.

^۱ Blockchain

^۲ دیدگاه رهبر معظم انقلاب در خصوص خرید و فروش ارز دیجیتال، کدخبر ۶۶،۹۶۳، ۱۳۹۹.

چنانچه مرتکب از مأمورین شرکتهای مذکور باشد به حداکثر مجازات جرمه محکوم خواهد شد. واردات تجهیزات استخراج نیز که در ردیف کالا می باشد، مشروط به دریافت مجوز از وزارت صنعت است و با وجود این جواز تخلف محسوب نمی شود؛ مضافاً با وجود مجاز بودن ورود به این حوزه برای بانک ها، صرافی ها و مؤسسات و غیر قانونی نبودن خرید و فروش و نگهداری ارزهای دیجیتال برای عموم مردم، در صورت وجود تخلف رویه پیگیری مشابه سایر جرایم کیفری و پرونده های حقوقی است.

بند دوم: مقررات بانکی

در نظام ایران بانک مرکزی نیز سیاستی مشابه با سیاست چین در قبال آن اتخاذ کرده است؛ بدین صورت که مطابق دستورالعمل بانک مرکزی ایران مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۹ به استناد قابلیت استفاده ارزهای مجازی در پولشویی و تأمین مالی تروریسم، هرگونه استفاده از آنها در مراکز پولی و مالی کشور ممنوع شده است. این رویکرد منفعلانه در تلاش برای محو کردن مسئله و دوری کردن از ارائه پاسخ و راهکار مناسب دارای پیامدهای منفی از جمله زیرزمینی شدن فعالیت های است. با این حال بانک مرکزی ایران در چرخشی قابل توجه، با انتشار پیش نویس سند «الزامات و ضوابط حوزه رمزارزها» مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۸، در صدد اتخاذ رویکردی است. به عبارتی در ابتدا رویکرد سیاستگذاری در ایران نسبت به ارزهای مجازی ممنوعیت بود، بنا بر جلسه سی ام شورای عالی مبارزه با پولشویی در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۹ به کارگیری ابزار بیت کوین و سایر ارزهای مجازی در تمام مراکز پولی و مالی کشور، به جهت قابلیت آن در ارتکاب پولشویی و تأمین مالی تروریسم ممنوع بود^۱. اما اکنون بانک مرکزی ایران رویکرد واقع بینانه تری در قبال ارزهای مجازی اتخاذ کرده و بر این اساس معاونت فناوری های نوین بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اقدام به انتشار پیش نویس سند «الزامات و ضوابط فعالیتها در حوزه رمزارزها در کشور» مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۸ نموده است که با تعریف ارزهای مجازی یا رمزارزها پرداخته مقررات حاکم بر این حوزه را بیان نموده است.

^۱ این ممنوعیت بر پایه این استدلال انجام شد: «از آنجا که انواع ارزهای مجازی از این قابلیت برخوردار هستند که به ابزاری برای پولشویی و تأمین مالی تروریسم و به طور کلی جابه جایی منابع پولی مجرمان بدل شوند، حوزه نظارت بانک مرکزی برای پیشگیری از وقوع جرائم از طریق ارزهای مجازی، موضوع ممنوعیت به کارگیری ارزهای مجازی را به بانک ها ابلاغ کرده است».

بند سوم: قانون مبارزه با پولشویی

با توجه به اینکه یکی از جرائم مهم مالی - اقتصادی، پولشویی است که در ارتباط با سایر جرائم مالی - اقتصادی، از قاچاق کالا و ارز گرفته تا تأمین مالی فعالیت های تروریستی است (رهبر و میرزاوند، ۱۳۸۷، ص ۱۴)، یکی از موضوعات مهم در این حوزه، نحوه اعمال مقررات مرتبط با این جرم با ارز دیجیتال است.

قانون مبارزه با پولشویی یکی از قوانین دیگر است که بحث کنترل مراکز مبادله پول مجازی با پول رایج کشور را برعهده دارد؛ شورای مسئول در این قانون هم سطح با هیئت وزیران با اعلام اینکه ابزار بیتکوین (Bit Coin) و سایر ارزهای مجازی در تمامی مراکز پولی و مالی کشور ممنوع هستند، بیان داشته که مراکز مسئول باید هرگونه خرید و فروش ارزهای مذکور و یا انجام هرگونه اقدامی که به تسهیل و یا ترویج ارزهای یاد شده بینجامد، به طور جد اجتناب کنند. حوزه نظارت بانک مرکزی نیز با توجه پیشگیری از وقوع جرائم از طریق ارزهای مجازی، موضوع ممنوعیت به کارگیری ارزهای مجازی را به بانکها ابلاغ کرد. روابط عمومی بانک مرکزی بهعنوان اعلام کننده مصوبه شورای عالی مبارزه با پولشویی اعلام کرد که تمام شعب و واحدهای تابعه بانکها و مؤسسات اعتباری و صرافیها باید از انجام این اقدامات خودداری کنند.

بند چهارم: قانون تجارت الکترونیک

با توجه به عدم تصویب قانون خاص در خصوص ارزهای دیجیتال قوانین یا مقررات خاصی در کشور باید به قواعد عمومی رجوع کرد. این ارزها با توجه به آنکه فاقد جنبه فیزیکی هستند و وجود و اعتبار آنها در فضای مجازی محقق می شوند از جنس «داده پیام» هستند. مطابق بند «الف» ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲: داده پیام^۱ هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم اوت که با وسایل الکترونیکی، نوری و با فناوری های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می شود؛ نظر به آن که این ارزها از جنس داده پیام هستند از حیث نقل و انتقال و مبادله اطلاعات تابع قانون تجارت الکترونیک هستند، مطابق ماده ۱ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲: «این قانون

^۱ Data Message

مجموعه اصول و قواعدی است که برای مبادله آسان و ایمن اطلاعات در واسطه های الکترونیکی و با استفاده از سیستم های ارتباطی جدید به کار می رود». برابر این مقررات این سند در وجه حامل الکترونیکی بوده و به منزله داده های الکترونیکی وسیله و ابزار دستور پرداخت به بانک است که مبالغ معین ارز را از یک حساب به حساب دیگر منتقل می نماید. در خصوص قوانین و قواعد حاکم بر انتقال پول نیز می توان به مجموعه قواعد حاکم بر ارائه خدمات مالی اشاره نمود. در این حوزه علاوه بر مقررات تجارت الکترونیک قوانین کیفری علیه سوءاستفاده از رایانه ها، شبکه های کامپیوتری و یا سیستم های کامپیوتری نیز اعمال خواهد شد

بند پنجم: مقررات وزارت صنعت و معدن

یکی از مسائل این حوزه ممنوعیت معامله بیت کوین توسط بانک ها و موسسات مالی است؛ چنانچه بانک مرکزی ایران در تاریخ ۹ دی ماه ۱۳۹۶، طی اطلاعیه ای به کارگیری ابزار بیت کوین و سایر ارزهای مجازی در تمام مراکز پولی و مالی کشور را ممنوع اعلام کرد که به معنای ممنوعیت کامل بیت کوین و ارزهای دیجیتال نبوده، اما طبق این اطلاعیه هرگونه استفاده و خرید و فروش بیت کوین و سایر ارزهای دیجیتال در بانک ها، موسسات مالی و صرافی های دارای مجوز بانک مرکزی رسماً ممنوع اعلام شد. لذا بانک و صرافی های زیر نظر بانک مرکزی از خرید و فروش بیت کوین به صورت رسمی منع شده؛ اما شامل استفاده از ارزهای دیجیتال در مراکز پولی و مالی از سوی شورای عالی مبارزه با پولشویی، سیاست نهایی بانک مرکزی در پول های دیجیتالی نیست. اما مسئله این است که هیچگونه مجوز رسمی برای تاسیس صرافی یا سایت خرید و فروش ارزهای دیجیتال توسط بانک مرکزی صادر نمی شود و تمامی سایت ها و مراکز فعلی به صورت غیررسمی فعالیت می کنند. البته استخراج بیت کوین یا هر ارز دیجیتال دیگری در ایران قانونی است اما نیاز به مجوز داشته، در غیر این صورت غیر مجاز اعلام شده است که از طریق دستگاه های استخراج به نام ای سیک (ASIC) انجام می شود. دستگاه ها استخراج وارداتی بوده که عمدتاً به صورت قاچاق وارد کشور می شدند. همین باعث شده که قانون، حق ضبط و توقیف این دستگاه ها را داشته باشد. از این رو در ۲۲ تیر ۹۸، گمرک ایران اطلاعیه به ستادهای نظارت و گمرکات اجرایی ابلاغ کرد که بر اساس آن دستگاه استخراج ارز دیجیتال با عنوان ماینر در ردیف گمرکی ۸۴۷۱۹۰۹۰ قرار می گیرند. در این ردیف گمرکی عمدتاً

دستگاه‌های کارت‌خوان، پین‌پد یا رمزخوان‌ها و برخی دیگر از ابزارهای بانکی قرار می‌گیرند.^۱ با این حال در ۳۱ تیر ۹۸، گمرک فقط ردیف تعرفه دستگاه‌های استخراج ارزهای دیجیتال را تعیین کرده است و این به معنای آغاز ترخیص این دستگاه‌ها نیست و ترخیص دستگاه‌های استخراج هم اخذ مجوز از وزارت صنعت ضروری است. لذا کل جریان استخراج بیت کوین در ایران یک صنعت بوده و قانونی است اما باید مجوزهای لازم را از وزارت صنعت دریافت کرد، در غیر این صورت نیروی انتظامی حق ضبط دستگاه‌ها و حتی انجام اقدامات قضایی را خواهد داشت.

بند ششم: قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز

در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ واژه ارز به نحوی تعریف شده که شامل ارزهای مجازی نیز می‌شود. مطابق آن سایر اسناد مکتوب یا الکترونیکی که در مبادلات مالی کاربرد دارد شامل این قانون می‌گردد. این اسناد باید به گونه‌ای باشند که ارزش مادی آن‌ها در خود سند متجلی‌شده باشد و در واقع به نوعی سند در وجه حامل الکترونیکی باشند تا بتوان آن را شامل نقل و انتقال ارز دانست؛ زیرا اگر غیر از این نمی‌توان آن را مشمول قانون دانست. مسئله‌ای که در این حوزه قابل تامل است شمول قوانین مربوط به قاچاق ارز بر ارزهای مجازی است؛ دولت‌ها باید با اتخاذ سیاست‌هایی در جرم‌انگاری و جرم‌زایی، راهبردهایی مناسب در نظر بگیرند و مقررات سستی را حاکم بر جرایم حوزه نوآوری‌های الکترونیکی بدانند. درست است که در زمان قانونگذار به مواردی مانند ارزهای مجازی توجه نشده و این مورد از شمول تعریف قانونگذار در این ماده نیز خارج است اما با وجود «الزامات و ضوابط حوزه رمزارزها» ارزی در سند باید رمزارزها را مشمول مقررات ارزی دانست. با این حال گفته شده رمزارز شکل الکترونیکی همان پولی است که توسط بانک مرکزی خلق و صادر می‌شود؛ یعنی ریال ایران. از این رو شمول مقررات ارزی بر آن توجیهی ندارد و یا اینکه در خصوص رمزارز منطقه‌ای و رمزارز حاصل از عرضه اولیه سکه / توکن نیز در خصوص شمول عنوان ارز بر آنها گفته شده اگر منظور از رمزارز منطق‌های ایجاد یک پول منطقه

^۱ در ۲۲ تیر ۹۸، هیأت دولت برای استخراج بیت کوین در راستای شناختن استخراج رمز ارزها به عنوان یک صنعت به تدوین مصوبه‌ای اقدام کردند که گمرک ایران اطلاعیه به ستادهای نظارت و گمرکات اجرایی ابلاغ کرد. براساس آن دستگاه استخراج ارز دیجیتال با عنوان ماینر در ردیف گمرکی ۸۴۷۱۹۰۹۰ قرار گرفته و عمدتاً دستگاه‌های کارت‌خوان، پین‌پد یا رمزخوان‌ها و برخی دیگر در ردیف ابزارهای بانکی قرار دارند.

ای، مانند یورو در منطقه اروپا، باشد بدیهی است مشمول عنوان پول رایج کشورهای خارجی است. اما ماده ۱ در خصوص عنوان پول داخلی سخن می گوید نه خارجی (شاملو، ۱۳۹۸، ص ۲۶۴) موضوع دیگر می توان مسئله گسترش مصادیق ارز توسط شورای پول و اعتبار از وجاهت قانونی باشد؛ چنانچه اختیارات شورای پول اعتبار در حوزه ارزی شامل تنظیم مقررات مربوط به معاملات ارزی و تعهد یا تضمین پرداختهای ارزی است؛ اما توسعه مصادیق ارز از دایره مورد شمول وظیفه قانون است. به هر حال بنا به ضرورت در صورت شمول رمزارزها در قوانین ارزی در صورت عدم رعایت قوانین و مقررات امکان وقوع قاچاق ارز نیز متصور است و عدم رعایت ضوابط حواله ارز با وجود شرایط قانونی مشمول عنوان قاچاق ارز خواهد شد (ن.ک: سیاه بیدی کرمانشاهی، رحیمی نیت و ملک زاده رودبند، ۱۳۹۷).

بخش سوم: پیشگیری از وقوع جرم ارز دیجیتال و جرایم مرتبط با آن

بازار بیت کوین با رشد ۹۰ درصدی در سال ۲۰۱۶ و شکل دهی ارزهای رمزنگاری شده نیازمند وجود و برخورد قانونی با این پدیده نوظهور است. از این رو در اتحادیه اروپا قوانین مالیاتی به گونه ای وضع شده که معاملات ارزهای مجازی معاف از مالیات بر ارزش افزوده است و قوانین مربوط به انواع دیگر مالیات بستگی به تصمیم ضابطان کشورها دارد. در زمینه قوانین مبارزه با پولشویی نیز صرافی ارزهای دیجیتال بایستی فرایند تایید هویت کاربر KYC را اعمال نماید تراکنش های مشکوک را به قانون گذاران اعلام کند. همچنین صرافی هایی که پول رسمی را به ارز رمزنگاری شده تبدیل می کنند برعکس باید مجوز فعالیت بگیرند. در ایالات متحده آمریکا ارزهای رمزنگاری شده در دسته بندی دارایی/ سرمایه قرار می گیرند، کمیته معاملات آتی کالا CFTC در سپتامبر ۲۰۱۳ اعلام کرد که بیت کوین به عنوان کالا همانند نفت طلا لحاظ می گردد. قوانین مالیاتی نیز اشاره به این دارد که مالیات بر سود ناشی از سرمایه اعمال می گردد. در زمینه قوانین مبارزه با پولشویی نیز مشمول تمامی الزامات خدمات پولی می گردد. در مورد چهارچوب قانونی کلی نیز قوانین مربوط به بیت کوین در ایالات مختلف متفاوت است. ایالت کاملاً ارزهای رمزنگاری شده را پذیرفته اند، برخی ان را محدود کرده، برخی قانون خاصی اعمال نکرده اند (فلاحی، ۱۳۹۷، ص ۳). تمامی این راهکارها در راستای مبارزه با بروز و ظهور جرایم در این حوزه است؛ اما آیا در سیستم حقوقی ایران نیز مقرراتی در این حوزه وجود

دارد؟ آیا اقداماتی در جهت قانون مند کردن این نهاد در نظام حقوقی ایران شکل گرفته است و اگر جواب خیر است؛ راهکارهای بهینه سازی مقررات و مقابله با این جرایم مرتبط این حوزه چیست؟

بند اول: پیشگیری غیر کیفری

با توجه به موضوع جدید بودن ارزشهای مجازی همچون بیتکوین از لحاظ سیاستگذاری، به صورت محدود برخی نظام ها نظیر ایالات متحده آمریکا و کانادا، مقررات خاصی را در زمینه استفاده از بیتکوین وضع کرده اند و قوانین مربوط به پولشویی و وظیفه گزارش دهی به شبکه اجرای قانون جرائم مالی در آمریکا و مرکز تحلیل معاملات و گزارش های مالی کانادا در جهت شناسایی ارزشهای مجازی کاربرد دارد؛ تطبیق قوانین و تحت شمول در آوردن بیتکوین دو کشور آمریکا و کانادا و وضع قوانین جدید و کنترل سامانه های تبادل (مانند صرافی های ارزشهای مجازی) و کسب و کارهایی که به خرید و فروش و یا قبول بیتکوین به عنوان ثمن معامله اقدام می کنند (مانند برخی مؤسسات مالی خاص) منجر به این شده که فعالیت های غیرقانونی به واسطه ارزشهای مجازی و پولشویی کاهش یابد (شاملو، ۱۳۹۸، ص ۲۵۵). اما رویکرد حقوق ایران در این حوزه چگونه بوده است؟ جدای از اقدامات کیفری و حقوقی در این حوزه آنچه نیازمند تامل است، بهره گیری از راهکارهای غیر کیفری است که در ادامه به اهم آنها اشاره میشود.

بند دوم: پیشگیری اجتماعی و وضعی

در خصوص جرایم مرتبط با ارزشهای دیجیتال نیز مضاف بر این مسئله که باید خانواده ها بر تراکنش ها و فعالیت های جوانان در خانه نظارت داشته باشند و مسائل دینی و عقیدتی بیشتر در خانواده مورد توجه گیرد، نظام اقتصادی نیز باید بهبود یابد تا بتوان مردم را از رغبت به انجام فعالیت های مجرمانه در فضای مجازی بر حذر داشت. ایجاد اشتغال و کارآفرینی علی الخصوص برای جوانان یکی از راهکارهایی است که در این حیطه باید به طور جد مورد توجه قرار گیرد. پیشگیری وضعی ایجاد تغییرات در اوضاع و احوال خاصی است که انسان متعارف ممکن است در آن مرتکب جرم شود که منظور از ایجاد تغییر هم جاذبه زدایی از سیل جرم، بالابردن هزینه جرم، سخت کردن ارتکاب جرم و خطرناک کردن آن است.

Bitcoin یا پول دیجیتال گزینه‌های جدید جالبی برای معاملات امن و خصوصی را فراهم می‌کند تا از طریق «استخراج بیت کوین» و به‌منظور پول‌شویی پول کسب کنند؛ اما مسئله این است که شرکت‌هایی که پول را انتقال می‌دهند، باید با ثبت نام این مسئله و کنترل‌های لازم برای جلوگیری از خطر پول‌شویی، گزارش فعالیت مالی مشکوک و کسب مجوز دولتی، و اخذ مجوز برای فرستنده‌های پولی خطر پول‌شویی مرتبط با بیت کوین را کاهش دهند. همچنین لازم است تدوین مقررات و تنظیم قوانین مربوط به استخراج و انتقال رمز ارزها به عنوان پیشگیری وضعی تقنینی در دستور کار قرار گیرد؛ بدین شرح که کارگروه یا کمیته‌ای در این خصوص تأسیس و با نظارت بر روند نقل و انتقالات در صرافی‌ها از جرائم پولشویی و کلاهبرداری جلوگیری کنند. اعلام شماره برای معرفی سایتها یا کانالهای مشکوک به جرائم پولشویی و کلاهبرداری و تأسیس سامانه‌ای خرید و فروش و نقل و انتقال مربوط به رمزارزها در آن ثبت شده و اعمال مجازات در صورت تخلف مسئله دیگری است که باید مورد توجه باشد (ایزدی، ۱۳۹۸، ص ۱۵۰). تهیه برنامه‌های ضد ویروسی، ساخت کلید خصوصی و کیف پول دیجیتالی ایرانی، آگاه‌سازی و اطلاع‌رسانی عواقب ناشی از مراقبت نکردن از آن هم امری است که باید مورد توجه قرار گیرد (مابوندا، ۲۰۱۸، ص ۱۰).

بخش چهارم: پیشگیری جامع مدار

منظور از این پیشگیری انجام اقدامات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در محیط زندگی فرد است (صبوری پور، ۱۳۹۶، ص ۱۷۰)؛ به عبارتی محیط پیرامون انسان را به محیط فیزیکی و محیط انسانی تقسیم می‌کنند. نقش محیط انسانی در پیشگیری از جرم با عنوان «پیشگیری از جرم» و نقش محیط فیزیکی در پیشگیری از جرم، تحت عنوان «پیشگیری محیطی از جرم» مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. نظریه پیشگیری محیطی از جرم بر این واقعیت بنا شده است که وقوع جرم تا حدودی از فرصت‌های موجود در محیط اطراف ناشی می‌شود. بر این اساس، باید محیط فیزیکی را مدیریت کنیم تا جرم کمتری اتفاق بیفتد (محمدنسل، ۱۴۰۰، ص ۷۹). لذا منظور از آن، اقدامات و مداخلاتی در جهت تغییر شرایط در جامعه‌ای است که فرد در آن زندگی می‌کند که در راستای کاهش بزهکاری است (دانشی، ۱۳۹۵، ص ۹۰). به عبارتی، این نوع پیشگیری از طریق محیط اجتماعی و تغییر آن سعی در کاهش جرم دارد. با توجه به نقش حساس و پر اهمیت محیط بر تکامل شخصیت و واکنش مناسب افراد جامعه، در ابتدا باید به دنبال رفع کمبودها و ضعف‌های موجود، در زمینه مسائل اجتماعی،

فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و غیره همت گماشت. اهتمام به سالم سازی محیط اجتماعی و فراهم کردن زمینه ی تحقق آن توسط دولت، اگر به پیشگیری کامل از رفتار مجرمانه نینجامد، دست کم دامنه و اشکال جرایم این حوزه را کاهش دهد. حال به بررسی سایر موارد در این رابطه می پردازیم.

با وجود مصوبه شورای پول و اعتبار و اعلام ممنوعیت هرگونه فعالیتی در زمینه بیت کوین برای مبارزه با پولشویی، بایستی فعالیت ماینرها تحت ضوابط خاصی بوده و هدایت شده باشد و فعالیت زیرزمینی متوقف گردد، این مسئله نیازمند مدل اقتصادی درست از جانب دولت می باشد. لذا با طرح این موضوع در کمیسیون های دولت و تنظیم یک سند سیاستی باید ضوابط بورس، صرافی ها و ماینرها شکل قانونی به خود بگیرند، و مرکز ملی فضای مجازی و کمیسیون دولت به صورت هماهنگ بدون دخالت شورای عالی فضای مجازی شرایط را کنترل نمایند.

اما مسائل دیگری در این حوزه اهمیت دارد که در ادامه بدان اشاره می شود.

الف) بهبود شرایط اقتصادی

یکی از راهکارهای کاهش جرم بهبود برنامه های اقتصادی در راستای بهتر شدن اوضاع نابسامان اقتصادی، که موجب ایجاد جرم می شوند، می باشد. با حذف موانع اقتصادی پیشگیری اجتماعی از جرم و همچنین پیشگیری وضعی از جرم، محقق می گردد؛ به واقع یکی از راهکارهای مبارزه با جرایم اقتصادی ایجاد مانع در جهت ارتکاب جرایم است (حاجی ده آبادی، ۱۳۹۷، ص ۱۳). این مسئله در صورتی محقق می شود که شرایط اقتصادی جامعه بهبود یابد و فکر ارتکاب جرایم اقتصادی نیز از سر مردم بیفتد. مسئله این است که شرایط بد اقتصادی و تحریم ها عامل ایجاد جرایم مالی در ایران شده است. برای پیشگیری از این نتیجه (جرایم مالی ناشی از تحریم) باید کشور تحریم شده تن به خواسته های دولتهای تحریم کننده بدهد یا اینکه باید برنامه ای غیر از دور زدن تحریم پیدا کند. از این رو با توجه به سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی که در حوزه های مختلف اقتصادی برنامه هایی را دارد که علاوه بر تعامل اقتصادی بین المللی، اجازه تهدیدات را نمی دهد. این برنامه ها شامل: «۱- رصد برنامه های تحریم و افزایش هزینه برای دشمن. ۲- مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به هنگام در برابر مخاطرات و اختلال های داخلی و خارجی. ۳- استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف های اقتصادی ۴- توسعه پیوندهای راهبردی و گسترش

همکاری و مشارکت با کشورهای منطقه و جهان بویژه همسایگان. ۵- استفاده از ظرفیت های سازمان های بین المللی و منطقه ای» که هر کدام از این موارد در از بین رفتن و خنثی کردن تحریم، بهترین راه حل می باشند (حاجی ده آبادی، ۱۳۹۷، ص ۱۳). موضوع مهم توسعه اقتصاد است (میرجمشیدیان، عباس پور، ۱۳۹۵، صص ۳۲ و ۳۳). مضافاً رعایت انضباط اقتصادی یکی از عوامل مهم جهت پیشگیری از فساد اقتصادی است. در واقع از مشخصه های اساسی، مؤثر و ضروری در مسائل اقتصادی و در ابعاد مختلف آن یعنی تولید، توزیع و مصرف است. این ویژگی پیوند محکم و غیر قابل تفکیکی با سلامت عمومی جامعه دارد و ضمن همپوشی محتوایی و ترکیب آنها با یکدیگر، شرایط ایجاد فرد و اجتماع سالم و متعالی را فراهم می نماید (عبدی، ۱۳۹۴، ص ۵).

ب) فیلترینگ

تدابیر محدودکننده دسترسی (فیلترینگ) شامل اقداماتی می شود که از ورود یا ارسال برخی داده های غیر مجاز جلوگیری می کند، بعضی یک سویه عمل می کنند، یعنی فقط از ورود یا خروج موارد غیرمجاز جلوگیری می کنند، اما بعضی دیگر عمل دوسویه دارند. با توجه به موقعیت و مبنای عمل فیلترها، می توان برای آن ها تقسیماتی قابل شد که بدلیل اهمیت موضوع به آن ها اشاره می شود. یکی از این موارد فیلتر از سوی مشتری است که در رایانه های شخصی رومیزی یا قابل حمل نصب کرد که نقطه دسترسی به اینترنت را برای کاربر پایانی فراهم می آورند. در مواردی و غالباً ارائه دهندگان خدمات دسترسی کاربران را از دسترسی به سایت ها محروم می کنند. کاربر مجبور است که برای برقراری ارتباط شبکه ای به یک ارائه دهنده خدمات دسترسی مراجعه کند یا از منزل و محل کار خود با یک ISP ارتباط برقرار کند. به این ترتیب این دو مرجع می توانند با نصب فیلتر از دسترسی وی جلوگیری کنند (Thornburgh, ۲۰۰۴, p ۲۷۱). مورد دیگر فیلتر از سوی سرور است؛ این نوع فیلترها در موسسات یا نهادهایی کاربری دارند و معمولاً بر روی سیستم کامپیوتری ای نصب می شوند که امکان دسترسی شبکه ای را برای کامپیوترهای واقع در مجموعه خود فراهم می آورد. در هر حال یکی از اقدام در مقابله با جرایم مرتبط با ارز دیجیتال فیلترینگ است که در خصوص جعل می توان به اقدامات صورت گرفته توسط مرکز توسعه تجارت الکترونیک وزارت صمت در راستای مقابله و رویکرد پیشگیری از ارتکاب جرایم اشاره نمود. گرچه ساده ترین و مؤثرترین راه برای مقابله با اقدامات مجرمانه سایبری، افزایش سطح آگاهی کاربران نسبت به موضوعات مختلف فضای مجازی

بوده و این امر مهم جز با احساس مسئولیت و برنامه‌ریزی و صرف زمان کافی محقق نخواهد شد؛ اما مسئله فیلتر سایت های غیر مجاز نیز مسئله ای است که باید مورد توجه قرار گیرد.

بخش پنجم: تدابیر قانونی

این مسئله در برخی کشورها با این الزام همراه است که باید انتقال پول تعریف شده و از طریق نامه‌ها و اطلاع دادن این مسئله کسب و کارها مطابق با شرایط ثبت‌نام و گزارش مورد نیاز قوانین فدرال یا مجازات‌های شدید اداری و تحریم‌های ممنوعه کیفری باشد؛ چنانچه در آمریکا این روش رایج است؛ از این رو بعضی از شرکت‌ها تصمیم گرفتند به جای به خطر انداختن امنیت تجاری خود، بیتکوین‌ها را کنار بگذارند. اگرچه برخی دیگر به این مسئله به عنوان توسعه بیجای قوانین نگاه می‌کنند. این مسئله نشانه توجه به قوانین و وجود مقرراتی در این حوزه جهت نظام دادن به امور و جلوگیری از ارتکاب عمل خلاف است؛ آنچه در ایران نیز نیازمند توجه است وجود مقرراتی مدون در این حوزه است که رد ادامه به اهم الزامات این حوزه اشاره می‌گردد.

بند اول: تدوین قانون کارآمد

با وجود ابلاغیه اینکه از آنجایی که ماهیت ارزهای مجازی این ارزها را به ابزاری برای پولشویی، تأمین مالی تروریسم و به طور کلی جا به جایی پول بین مجرمان تبدیل می‌کند، ممنوعیت به کارگیری این ارزها به بانک‌ها ابلاغ شده است؛ اما تراکنش‌های ارز دیجیتال بر بستر بانک خاصی انجام نمی‌شود و در نتیجه، این ابلاغیه ممنوعیت باعث ایجاد مانعی برای افراد فعال در این حوزه نشد. در تاریخ شهریور ۹۷ رئیس مرکز توسعه تجارت الکترونیک اعلام کرد «سایت‌های فروش اینترنتی رمز ارز شناسایی می‌شوند» اما «نامشخص وضعیت قانونی و اینکه هنوز قانون گذاری صورت نگرفته است. و این مسئله جرم نیست، نیاز به وجود قانون متقنی را مطرح می‌سازد. قانون دارای خلأهای حقوقی زیادی برای قانونی سازی بیت کوین در کشور است، همچنین فراهم کردن شرایط بیت کوین برای جلوگیری از مشکلات عدیده من جمله فرار مالیاتی و پولشویی و...، لذا لازم است که برای تبیین جایگاه بیت کوین در حقوق و اقتصاد، نیازمند اتخاذ سیاست در موضوع بیت کوین و توجه به قوه مقننه و نظام پرداخت الکترونیکی با توجه به قوانین و اسناد بالادستی و جایگاه و قوانین سایر کشورها در زمینه بیت کوین می‌باشد (شعبانی، ۱۳۹۹، ص ۲۱۰).

با اینکه شورای عالی فضای مجازی در حال بررسی برای وضع قوانین و تعیین موضع دولت ایران در قبال این پول دیجیتال است؛ اما فعلاً وضعیت رسمی بیت کوین در ایران مبهم است و دولت واکنش مشخصی درباره آن نداشته است (شعبانی، ۱۳۹۹، ص ۲۱۵). با این حال شورای ملی فضای مجازی باید با همکاری وزارتخانه های ارتباطات و فناوری اطلاعات، اقتصاد و دارایی، قوه قضائیه، بانک مرکزی و سایر دستگاه ها و نهادهای تصمیم گیرنده، سیاست های کلی استفاده از «بیت کوین» را تصویب نماید. قانون ایران در خصوص بیت کوین ساکت است و لذا می توان بلامانع بودن موضوع را تعبیر نمود؛ اما به دلیل عدم رسمیت آن از سوی بانک مرکزی در خارج از مرزهای ایران کنترل شده و ارگان های مختلفی چون سازمان ها و نهادهای گوناگونی نظیر بانک مرکزی، مرکز پژوهش های مجلس، سازمان بورس و اوراق بهادار، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، پلیس فتا و همچنین مرکز ملی فضای مجازی در جریان این نهادها در حال فعالیت هستند. اما این مسئله آنگونه که باید همراه با تدوین قانونی جامع و تعیین مسئولیت های مشخص هر یک از این ارگانها همراه نبوده است. مسئله مهم در قانونگذاری بیت کوین اعمال نظارت دولت از طریق بر معاملات بیت کوین است؛ طبق بند «الف» ماده ۱۰ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱، بانک مرکزی ایران مسئول تنظیم و اجرای سیاست پولی و اعتباری، براساس سیاست کلی اقتصادی کشور است. همین طور وفق بند «ب» ماده ۱۰ قانون مذکور، هدف بانک مرکزی ایران حفظ ارزش پول و موازنه پرداخت ها و تسهیل مبادلات بازرگانی و کمک به رشد اقتصادی است. همچنین بند «الف» ماده واحده قانون اجازه تأسیس بانکهای غیردولتی مصوب ۱۳۷۹، سیاستگذاری پولی، اعتباری، ارزی، چاپ اسکناس، ضرب سکه، حفظ ذخایر ارزی، نظارت بر بانک ها و صدور مجوز فعالیت بانکی را جزو وظایف دولت دانسته است. مضافاً باید مبادله بیت کوین در سیستم مالی با اعمال و وضع مقررات ویژه مبارزه با پولشویی^۱ باشد، در صورت تمایل به معامله بیت کوین به صورت نقدی و یا هر وسیله پرداخت دیگر باید قوانین مخصوص بیت کوین مشتری^۲ (شناسایی مشتری خود)^۳ به صورت: «گشودن یک حساب بانکی، (به طور معمول با نشان دادن کارت شناسایی صادر شده دولتی به همراه دو قبض خدمات شهری به عنوان اثبات آدرس) تنظیم کند»، وجود داشته باشد (شعبانی،

^۱ AML

^۲ KYC

۱۳۹۹، ص ۲۲۵) موضوع دیگر بحث گزارشات است؛ هم دستگاه های اجرایی و هم مبادلات می توانند از ابزارهای مؤثر در ردیابی پول های کثیف استفاده کنند. اگر کیف پول بیت کوین یکی از کاربران به سرقت برود، می تواند به پلیس مراجعه کرده و آن را گزارش دهد. دارایی های مسروقه از طریق بلاکچین کاملاً قابل ردیابی است و هر وقت کسی سعی کرد آنها را در بورس معاملات واریز کند، می تواند توقیف شود که این امر منوط به وضع قانون خاص در این زمینه در کشور می باشد (Tara Mandjee, ۲۰۱۹, p۱۶). موضوع دیگر به رسمیت شناختن صرافی های قانونی ارز دیجیتال می باشد؛ وجود صرافی های الکترونیکی در داخل کشور، رعایت قوانین مربوط به پولشویی و مشخص شدن مبدأ و مقصد سرمایه را به همراه خواهد داشت، این مسئله باعث می شود فعالیتها در حوزه ارز دیجیتال پیگیری گردد. همچنین برای استخراج بیت کوین در کنار سخت افزار، نیاز به نرم افزارهای عمدتاً این سورس (منبع باز) نیز است، نگاه در این قسمت کار، یک صنعت تبدیلی است که از برق، بیت کوین تولید می کند و به همین دلیل است که در حالی که بسیاری کشورها معامله با این ارزرمزها را ممنوع کرده اند اما استخراج آن ممنوع نیست. چرا که این مدل استخراج ارزآوری برای کشورها به همراه خواهد داشت. استخراج ارز و فروش آن در صرافی های معتبر و تبدیل این ارز به صادرات به نفع کشورها خواهد بود. اما در کشور ما هنوز این موضوع به صورت صنعتی شناخته نشده و به همین دلیل به صورت زیرپله ای کار می شود. با توجه به گسترش حوزه های مرتبط با بیت کوین و رمز ارزها و دشواری تعیین حوزه های متأثر برای قانونی سازی به دلیل وجود فناوری بلاک چین^۱ و گسترش ابعاد فناوری در حوزه های مختلف اولاً باید بین حوزه ها با توجه به نوع سرویس دهی شان تفکیک صورت گیرد و با در نظر گرفتن الگوهای رفتاری، توسط افراد خبره . استفاده از آمار و الگوهای موجود برای عرضه و تقاضا، در حوزه های مرتبط با سرویس های

^۱ به زبان ساده، بلاک چین یک نوع سیستم ثبت اطلاعات و گزارش است. تفاوت آن با سیستم های دیگر این است که اطلاعات ذخیره شده روی این نوع سیستم، میان همه اعضای یک شبکه به اشتراک گذاشته می شود. با استفاده از رمزنگاری و توزیع داده ها، امکان هک، حذف و دستکاری اطلاعات ثبت شده، تقریباً از بین می رود. هدف اصلی این مولفه از فناوری بلاک چین، ایجاد یک مرجع هویت دیجیتالی ایمن است که بر اساس ترکیبی از کلیدهای رمزنگاری شده ی عمومی و خصوصی ایجاد می شود. این هویت مطمئن جزء اصلی تکنولوژی فناوری بلاک چین به شمار می رود. کلیدهای عمومی و خصوصی - هر دو با هم - یک امضای دیجیتالی را فراهم می کنند که ابزاری مفید برای صدور و کنترل مالکیت به حساب می آید.

پرداخت، سرویس های تسهیلات و سرویس های سرمایه گذاری قانون گذاری لازم صورت گیرد. البته می توان به جای تمرکز بر سرویس های ارائه شده توسط ارزش های دیجیتال و فناوری بلاک چین، بر ساختار و اجزای این اکوسیستم تمرکز نمود؛ در این حالت سکه های دیجیتال، عرضه های اولیه سکه، قراردادهای هوشمند، صرافی ها و استخراج کنندگان باید قانون مند شود. (شعبانی، ۱۳۹۹، ص ۲۳). در هر حال باید با متخصصانی از ارزش های دیجیتال، حقوق و اقتصاد و تشکیل کارگروهی الزامات لازم را تعیین نمود. با وجود به رسمیت شناختن رصنعت بیت کوین توسط رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس با موافقت کمیسیون اقتصادی دولت در روز ۳۱ تیر ۱۳۹۸، بانک مرکزی با اطلاعیه هایی ورود ارزش های دیجیتال به حوزه پرداخت کشور را ممنوع کرده و علی رغم عدم صدق عنوان جرم بر موضوع؛ مجوز خاصی در این حوزه صادر نشده که همین مسئله سر درگمی مردم و مسولان و حتی نهادهای قضایی را در بر دارد؛ لذا لازم است سریعاً در این حوزه تعیین تکلیف شود. مسئله دیگر جدای از اصلاح مقررات، این مسئله است که ممکن است شبهه این مسئله ایجاد شود که ارزش های رمزنگاری شده و پولهای مجازی همچون بیتکوین، توسط مقنن به رسمت شناخته نمی شوند و در میان حقوقدانان و نهادهای قانونگذاری به صورت بسیار جدی اختلاف نظر دارند، لذا لازم است این نوع مال نیز در کنار سایر پولهای دیگر به رسمیت شناخته شود. چون این مسئله وجود دارد که پولهایی که توسط هر نهادی غیر از دولت تولید میشود، اعم از سکه و اسکناس و در همچنین پولهای مجازی که ارزش های رمزنگاری شده را شامل میشود، غیر قانونی و حتی میتواند جرم باشد. با شناسایی این نوع نهادها نیز زمینه پیاده سازی سازوکارهای مبارزه با پولشویی در حوزه بانکداری الکترونیک میتواند مورد استفاده قرار گیرد، در این حالت برای رصد و یا رسیدگی قضایی به فعالیتها و تراکنشهای مشکوک به پولشویی از مقررات کنونی استفاده نمود(انصاری، ۱۳۹۳: ۲۱۲).

بند دوم: اصلاح قوانین موجود

تا زمان تصویب و تدوین قانون جدید آنچه باید مد نظر قرار بگیرد اصلاح مقررات موجود در خصوص موارد زیر است:

الف) شمول قوانین پولشویی بر ارزش های دیجیتال و مجازی

در بسیاری از نظام ها من جمله در آمریکا قوانین فدرال مبارزه با پولشویی درباره ارزش دیجیتال نیز جاری هستند. در روند تقنینی ایالات متحده قانون رازداری بانکی مبنی بر مقررات گزارش شده برای مؤسسات مالی که بتوانند در زمینه پولشویی فعالیت داشته باشند، مقرر گشت که مؤسسات مالی را موظف به حفظ سوابق معاملات بیشتر از ۱۰.۰۰۰ دلار کرده بود تا اینکه با تصویب مقررات جدید در سال ۱۹۹۵، مؤسسات مالی غیربانکی، به عنوان مؤسسات خدمات پولی، ملزم به ثبت و گزارش دهی مطابق قانون رازداری بانکی هستند که بعد از ۲۰۱۱ با قانون وطن پرستی و گسترش مفهوم فرستنده پول، دایره شمول قانون رازداری بانکی علاوه بر مؤسسات مالی سنتی تقریباً به هر فرد و یا کسب کاری که در جهت تسهیل انتقال پول اقدام می کند تسری یافت و دادگاههای فدرال صالح به رسیدگی به جرائم پولشویی هستند (شاملو، ۱۳۹۸، ص ۲۶۴). در نظام ایران با توجه به رویکرد ریسک مدار در برابر پولشویی و برقراری نظام گزارش دهی برای مؤسسات پولی و مالی چالش های قابل توجهی در جهت برنامه های مبارزه با پولشویی با ارزش دیجیتال، برنامه هایی است که شامل اعمال غیرقانونی به واسطه «پول» و سامانه های پرداخت جدید است، چنانچه در خصوص شمول و کارآیی آن بر بیتکوین، تردید های جدی وجود دارد و خروج موضوعی بیتکوین از مقررات پولشویی، به عنوان پول یا ارزش، با خلأ قانونی همراه است (شاملو، ۱۳۹۸، ص ۲۴۹). لذا یکی از مسائلی که در جهت جلوگیری از ارتکاب جرایم با ارزش دیجیتالی باید مورد توجه قرار گیرد؛ این است که بسترهای مبادله پول مجازی و امکان ارتکاب پولشویی با ارزش دیجیتال باید در دایره شمول مقررات حاکم بر پولشویی باشد. به واقع باید قوانین ضد پولشویی، ضد تروریسم و ضد جرائم سازمان یافته در ارتباط با ارزش های دیجیتال گسترش یابد و شرکت ها، مؤسسات مالی و بانک هایی که در زمینه ارزش های دیجیتال فعالیت می کنند، ملزم به پیروی از این قوانین هستند و فعالیت تمام شرکت های حوزه ارزش های دیجیتال بایستی تحت پوشش قوانین پولشویی و ضد تروریست قرار گیرد. البته این کار راحتی نیست؛ یکی از نمونه های این قانون گذاری در جایی است که شخص با اشکار نکردن هویت خود از مقامات مالی و دولتی می تواند برای مقاصد پولشویی از این ارزش ها استفاده کند؛ در این حالت طبق قوانین آلمان، یکی از معانی پولشویی، در پنهان کردن یک دارایی اقتصادی به دست آمده از اقدامات غیرقانونی است. اصطلاح دارایی اقتصادی به طور سنتی به معنای هر چیز فیزیکی با ارزشی مانند پول مسکوک و کاغذی، جواهرات و غیره است. اگر بانکی متوجه یک اقدام غیرقانونی، به عنوان مثال سرقت شود، پنهان کردن منشا آن به عنوان پولشویی در نظر گرفته شده و مشمول مجازات خواهد بود. با این حال،

خرید بیت کوین با پول به سرقت رفته می تواند منشاء آن را پنهان کند (aderiane, ۲۰۱۴, p۵). مسئله دیگر اینکه باید در خصوص مقابله با پولشویی توصیه شده است قانونی سازی فرآیندی سه مرحله ای که در بردارنده نظارت بر چگونگی تاسیس بانک یا یک مؤسسه مالی، نظارت بر نحوه فعالیت و بالاخره اعمال اقدامات اصلاحی برای بهبود وضعیت، حمایت یا مجازات بانک متخلف از قبیل تذکر کتبی، تغییر اعضای هیئت مدیره، اجبار به تزریق سرمایه توسط سهامداران و غیره است، می باشد (شعبانی، ۱۳۹۹، ص ۲۱۵). مسئله اصلی در نظارت، حفظ ثبات و اعتبار نظام مالی است و کاهش ریسک ضرر و زیان سپرده گذاران و سایر بستانکاران است. ناظر این حوزه باید با ایجاد ساختار مناسب و تنظیم قواعد مربوط به مسئولیت هیئت مدیره و مدیران ارشد و ارتقای سطح شفافیت، مستحکم و تقویت اقدام نماید (منظور و یادی پور، ۱۳۸۷، ص ۸) و با مدیریت صحیح و سیستم کنترل با ورشکستگی و توقف نیز مقابله نماید. این مسئله در سطح بین الملل بر عهده سازمان ملل متحد، بانک جهانی، صندوق بین المللی پول و سازمان تجارت جهانی که ارگان هایی بالاتر از دولت های ملی هستند، می باشد (منظور و یادی پور، ۱۳۸۷، ص ۸) و در سطح ملی بر عهده بانک های مرکزی. با توجه به گسترش سرمایه گذاری و فرآیند جهانی شدن، دولت های ملی باید در جهت تغییرات حاصله در بازارهای مالی، این قانونی سازی را همراه با نظارت بانکی و حفظ ثبات و سلامت مؤسسات مالی، تبعیت از مقررات و حفظ منافع سپرده گذاران، دنبال کنند. مسئله مهم در بحث نظارت بر بانک ها آزادسازی نرخ های بهره و انجام سایر تعدیلات اقتصادی است (منظور و یادی پور، ۱۳۸۷، ص ۹). بانک مرکزی ج.ا.ا. که به موجب بند «ب» ماده ۱۱ قانون پولی و بانکی کشور (مصوب تیرماه سال ۱۳۵۱)، وظیفه نظارت بر بانک ها و مؤسسات اعتباری را بر عهده دارد از اواخر دهه هفتاد شمسی و با بهره گیری از آخرین دستاوردهای مراکز و مجامع حرفه ای و تخصصی، رویکرد «نظارت مبتنی بر ریسک» را به عنوان رویکرد اصلی در نظارت بر بانک ها و مؤسسات اعتباری کشور برگزید و در این راستا ضمن تجدید ساختار سازمانی حوزه نظارت بر بانک ها، تدوین مقررات احتیاطی و تعمیق و گسترش ادبیات نوین بانکی در کشور را سرلوحه فعالیت های خود قرار داده است. نظارت بانکی مرکزی بر عرضه پول غیرمستقیم بوده، اما در خصوص تبادلات مالی از طریق بیت کوین، اجماع جهانی بر مقررات گذاری و انجام کار قانونی بر این بستر است. اما در کشور ایران مقررات گذاری در این زمینه وجود ندارد و با تبدیل پول نقد به بیت کوین در صرافی ها بدون وجود قوانین و مقررات لازم و در شرایط تحریم، چنانچه آدرس «آی پی» ایرانی را تشخیص

دهند و متوجه شوند که مبدأ نقل و انتقال پول، ایران است، هر لحظه امکان تحریم کردن حساب ایران را دارند و به این ترتیب پول ایرانی ها از بین رفته و اجازه دسترسی به آن داده نمی شود. این صرافی ها به محض آنکه متوجه آی پی ایرانی می شوند، قوانین تحریم برای آنها حاکم می شود و هرگونه مبادله مالی با مقصد و مبدا ایران را لغو می کنند. با کلاهبرداری و ناآگاهی کاربران نیز امکان ضرر و زیان و حذف سرمایه بسیاری از افراد نیز وجود دارد (منظور و یادی پور، ۱۳۸۷، ص ۱۰).

ب) شمول قوانین مربوط به قاچاق ارز بر ارزشهای دیجیتال و مجازی

مسئله ای که جدیداً مطرح شده لایحه اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز است. براساس ماده ۱۷ لایحه اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، بند «خ» ماده (۲) قانون و نیز تبصره (۲) ماده (۷) قانون حذف می شوند و یک ماده به عنوان ماده (۲) مکرر به شرح زیر به قانون الحاق می شود:

ماده ۲ مکرر - موارد زیر قاچاق ارز محسوب می شود

الف - ورود یا خروج ارز از کشور بدون رعایت تشریفات قانونی یا از مسیرهای غیر مجاز

ب- هرگونه اقدام به خروج ارز از کشور بدون رعایت تشریفات قانونی یا از مسیرهای غیر مجاز

پ- انجام هر رفتاری در کشور که عرفاً معامله ارز محسوب می شود از قبیل خرید، فروش یا حواله توسط اشخاصی غیر از صرافی، بانک یا مؤسسه مالی اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی در صورتی که طرف معامله صرافی، بانک یا مؤسسه مالی اعتباری داخلی دارای مجوز مذکور نباشد. معاملاتی که با مجوز بانک مرکزی و در حدود ضوابط تعیین شده این بانک توسط اشخاصی نظیر واردکنندگان و صادرکنندگان و معامله گران در بورس های کالایی صورت می گیرد، از شمول این بند و بند انتهایی این ماده خارج است.

ت- هرگونه معامله ارز توسط صرافی یا غیر آنکه تحویل ارز و مابه ازای آن به روز یا روزهای آینده موکول شده ولی منجر به تحویل ارز نمی شود یا از ابتدا قصد تحویل ارز وجود نداشته است و قصد طرفین تنها تسویه تفاوت قیمت ارز بوده است.

ث- انجام کارگزاری خدمات ارزی در داخل کشور برای اشخاص خارج از کشور، بدون داشتن مجوز انجام عملیات صرافی از بانک مرکزی. کارگزار، شخصی است که ما به ازای ارز معامله شده را در کشور دریافت می‌نماید:

ج- عدم ثبت معاملات ارزی در سامانه ارزی یا ثبت ناقص یا خلاف واقع اطلاعات مربوط به معاملات مذکور در این سامانه توسط صرافی، بانک یا مؤسسه مالی اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی

چ- عدم ارائه صورت حساب خرید معتبر با ارائه صورت حساب خرید خلاف واقع یا دارای اطلاعات ناقص به مشتری توسط صرافی، بانک یا مؤسسه مالی اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی

ح- عرضه، حمل یا نگهداری ارز فاقد صورتحساب خرید معتبر یا فاقد مجوز ورود توسط اشخاصی غیر از صرافی، بانک یا مؤسسه مالی اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی. موارد کمتر از سقف تعیینی توسط بانک مرکزی برای ورود ارز به کشور از شمول این بند خارج است..... تبصره ۷- تمامی رمزارزها (ارزهای رقومی) در حکم ارز موضوع این قانون هستند و جرائم، تخلفات، ضمانت اجراها و نیز تمامی احکام و مقررات مربوط به ارز در این قانون در مورد آنها نیز اجراء می‌شود.

بند سوم: سایر تدابیر حقوقی

گرچه مطالعات نهادهای بین‌المللی و داخلی چون کارگروه ویژه اقدام مالی در سالهای اخیر، تا حدودی نقاط قوت مبارزه با اعمال مجرمانه ارتكابی با توسل به این ابزارهای مجازی را آشکار کرده است؛ اما برخی راهکارهایی غیر از تصویب قانون و مجازات و جرم‌انگاری در این حوزه لازم است که مورد توجه قرار گیرد که در ادامه بدان‌ها اشاره می‌شود.

الف) تأسیس سامانه ملی ثبت نقل و انتقال پول

یکی از مسائلی که باید در نقل و انتقال ارز دیجیتال مورد توجه قرار گیرد؛ مشخص بودن هویت طرفین، و مبدا و مقصد است که می‌تواند سر راه پولشویی قرار گیرد. در ایران نیز به موجب ماده ۵

اصلاحیه قانون مبارزه پولشویی مصوب ۱۳۹۷/۱۰/۱۵: کلیه صاحبان مشاغل غیرمالی و مؤسسات غیرانتفاعی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی از جمله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری، بیمه ها، بیمه مرکزی، صندوقهای قرض الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه، شهرداریها، صندوقهای بازنشستگی، نهادهای عمومی غیردولتی، تعاونی های اعتباری، صرافیها، بازار سرمایه بورسهای اوراق بهادار و سایر بورسها شرکتهای کارگزاری، صندوقها و شرکتهای سرمایه گذاری و همچنین مؤسساتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام میباشد از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی ایران و غیر آنها مکلفند آیین نامه های اجرائی هیئت وزیران در ارتباط با این قانون و قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم را اجرا کنند.» جهت مقابله با ویژگی ناشناختگی کاربران ارزهای مجازی، میتوان مقررات مربوط به احراز هویت را در این حوزه عملیاتی کرد؛ در این حالت باید تکلیف به احراز هویت کاربر به واسطه یک شناسه اجباری احراز هویت هنگام افتتاح یک حساب ارز مجازی و نیز تعهد برای اعلام چنین حسابهایی توسط مبادله گران وجود داشته باشد. بانک مرکزی ایران در الزامات و ضوابط حوزه رمزارزها با اتخاذ رویکرد ریسک مدار در ابتدا فهرست رمزارزهای قابل مبادله در صرافی های رمزارزی توسط بانک مرکزی را تعیین نموده و صرافیهای رمزارزی ملزم به رعایت قوانین مبارزه با پولشویی و شناسایی مشتریان خواهند بود؛ مضافاً خرید و فروش رمزارز به صورت فردی تنها با احراز کامل هویت همراه خواهد بود و اجرای وظیفه قانونی صرافی ها به عنوان یکی از اشخاص مشمول، ماده ۵ قانون مبارزه با پولشویی اجباری است. اما صرف وجود قانون نمی تواند راهکار مناسبی باشد؛ در صورتی که نهادهای مربوطه بدون هیچگونه محدودیت قانونی و یا مانع از سوی نهادهای ثالث میتواند به زنجیره بلوکی به صورت آزادانه دسترسی داشته باشند و دست کم تاریخچه تراکنشهای مالی را دنبال کنند و اگر بیت کوین داخل در سیستم بانکی که بتوان بر آن نظارت نمود، می توان تا حدودی از ارتکاب جرایم این حوزه جلوگیری نمود. نظارت بر نقل و انتقالات صرافی ها نیز که بنگاه اصلی خرید و فروش بیتکوین است و شفافیت مبادلات مالی درمورد صرافیها نیز موضوع دیگری است که با ایجاد و تاسیس یک شبکه ملی نظارت کاملاً می تواند تحت کنترل باشد.

(ب) تقویت نقش گروه های حفاظتی و پلیس در فضای سایبر

موضوع دیگری که در این حیطه حائز اهمیت است، وجود نظارت و حفاظت در فضای سایبری است؛ همانطور که در خصوص سایر جرایم سایبری نیز امری رایج می‌باشد، پلیس و سایر نیروهای امنیتی ذی ربط به انجام گشت سایبری مشغول هستند. حضور نامحسوس نیروهای امنیتی یکی از تکنیکهای جرم یابی می‌باشد؛ اما این مسئله در حوزه مورد بحث از اهمیت دو چندان برخوردار است؛ چراکه در زمانی که هنوز فعالیت مشکوک و یا جرم خاصی کشف صورت نگرفته؛ باید اقدام به بازدارندگی و شناسایی فعالیت‌های مشکوک و مظنون به اعمال مجرمانه نمود. در این حالت می‌توان به نیروی های این حیطه آموزش داد که اگر تراکنشهای مالی به طور مکرر با یک طرف معین صورت می‌گیرد، این مسئله رصد یابی شود. از آنجایی که جرمیابی جرایم سایبری وظیفه پلیس و نیروهای امنیتی می‌باشد، تجربه و دانش فنی آنها در خصوص جرایم نوظهور مهمترین عامل در رهگیری کشف اعمال مجرمانه می‌باشد. جرایم سایبری نسبت به جرایم سنتی از ویژگیهای خاصی برخوردار بوده که جرم یابی آنها را نیز دشوارتر مینماید. تخصصی بودن، مشخصه اصلی جرمیابی جرایم سایبری می‌باشد و با روشهای سنتی نمیتوان به مبارزه با آنها اقدام کرد. اگرچه هر کشور میبایست با در نظر گرفتن شرایط خاص خود به برنامه ریزی جهت تقویت توانایی در امر مبارزه با جرایم سایبری از جمله جرایم ناشی از ارزهای رمزنگاری شده اقدام نماید و البته بدون تردید کشورهای مختلف دارای توانمندیهای یکسان نیستند و باید سیاستهایی متناسب با ظرفیتهای خاص کشور خود اعمال نمایند. از سوی دیگر، به منظور ایجاد هماهنگی و کمک به کشورهای عضو در مبارزه با ارتکاب اعمال مجرمانه از طریق ارزهای رمزنگاری شده پلیس بینالملل پیشنهاداتی ارائه می‌کند. یکی از این موارد یک چهارچوب تحلیلگری و سامانه نرم افزاری است که در زمینه تحلیل زنجیرههای بلوکی و همینطور کمک برای گسترش استفاده از این چنین ابزارهای تحقیق در پروندههای کیفری پیشنهاد شده است در این حالت می‌توان با برنامه ای آموزشی در زمینه تحقیقات مربوط به جرایم ناشی از ارزهای رمزنگاری شده به ویژه پولشویی و تامین مالی تروریسم از جرایم مالی و خطرات ناشی از سوءاستفاده از بیت کوین جلوگیری نمود (بهره مند، ۱۳۹۸، ص ۶۸).

علیرغم وجود محدودیتها و توانمندی خاص هر کشور، لازم است با توجه به دیگر ویژگیهای جرایم مرتبط با ارزهای رمزنگاری شده همکاری بین المللی در مبارزه با اینگونه جرایم و در جهت تبادلات تجربیات میان پلیس و نهادهای دخیل در این امر در کشورهای مختلف گسترش یابد و ایران در این زمینه با سایر کشورها فعالیت نماید. لذا لازم است نهاد هایی که تحت هر عنوان وظیفه مبارزه با جرایم مالی را بر عهده دارند با استفاده از متخصصان حوزه سایبری و ارزهای رمزنگاری شده به صورت

سازمان یافته و مبتنی بر راهبردی مشخص به مسأله پولشویی به شیوه های نوین رسیدگی نمایند. چه در غیر این صورت با توجه به روند رو به افزایش استفاده از ارزشهای رمزنگاری شده و به دنبال آن استفاده مجرمانه از آنها، اگر مبارزه در این زمینه به صورت پراکنده و موردی باشد بدون تردید در آینده نزدیک چالش بسیار عمیق تری متوجه کشور خواهد شد.

ج) تشکیل کمیته رسیدگی به شکایات مردمی

با اینکه مسئولیت نظارت بر کار صرافان بر عهده بانک مرکزی است و حتی در کانون صرافان کمیته داوری تشکیل شده تا اگر مردم نسبت به عملکرد صرافی ها شکایتی دارند، رسیدگی شود، باز وجود کمیته خاص برای شکایات مردمی امری است که باید مورد توجه قرار گیرد. در حالت گفته شده شکایت با کانون صرافان در میان شده و بعد از ثبت صراف را احضار کرده و در کمیته داوری موضوع بررسی می شود. علاوه بر رسیدگی به شکایات مردم از صرافی ها که در حال حاضر در کمیته داوری کانون در حال انجام است، واحد بازرسی و کنترل صرافی ها نیز می تواند مورد توجه قرار گیرد. ایجاد این کمیته با وجود صاحب نظرانی آگاه نسبت به این مسائل نه تنها روند شکایت و یا شناسایی موارد غیر قانونی نقل و انتقالات را فراهم می سازد؛ بلکه کارگروه ویژه در این کمیته می تواند با فناوریهای نوین مالی و ارزشهای مجازی در خصوص ارتکاب جرایم این حوزه متمرکز شده و در طی این مدت به ارائه گزارش، دستورالعمل و راهنما در این خصوص مشغول گردد، در این حالت ضمن شناسایی شیوههای نوین در به کارگیری مجرمانه این ابزارهای مجازی، توصیه هایی در خصوص چگونگی مقابله با آن ارائه میکند و در صورت لزوم و در موارد وجود شبکه گسترده ارتکاب اعمال مجرمانه مقامات قضایی را در جریان قرار دهد.

نتیجه گیری

با وجود اینکه جرایم ارتكابی از طریق این گونه ارزشها در مقیاسی وسیع صورت می گیرد، اما پولشویی به دلیل ارتباطش با سایر جرایم و اینکه اصولاً به نحو سازمان یافته انجام می گیرد اهمیت خاصی دارد؛ چراکه کشف جرم را با دشواری های بسیاری رو به رو می سازد؛ مجهول ماندن هویت طرفین مبادله ارزشهای رمزنگاری شده، نامعین بودن مبدأ و مقصد تراکنش ها و همین طور

فقدان دانش تخصصی و فنی لازم مجریان قانون موانعی است که بر سر راه جرم یابی جرایم سایبری و به خصوص پولشویی وجود دارد.

در واقع با وجود اینکه مزایای ویژه ارز دیجیتال، سرعت و کارآیی بالا در پرداختها مخصوصاً پرداختهای برون مرزی امنیت تبادلات ارزی و همچنین حذف هزینه های عملیاتی اضافی که توسط نهادهای واسط دریافت میشود، جرایم و خطراتی نظیر پولشویی، استفاده در عملیات تروریستی، حبابهای سفته بازانه و فرارهای مالیاتی وجود دارد که بسیار محتمل می باشد. از این رو نهادهای سیاستگذار ایران همانند سایر کشورها درخصوص استفاده از این ارزها، قوانین و مقرراتی وضع کنند تا ضمن استفاده از مزایای رمزین ارزها، از خطرات احتمالی آنها جلوگیری به عمل آید. چراکه مبارزه با این مسئله نیازمند وجود قوانینی مدون، بالا بردن دانش و ظرفیت نهادهای دولتی تخصصی در زمینه جرایم ناشی از ارزهای رمزنگاری شده، توانمندی های و تخصص اشخاص حقیقی و حقوقی خصوصی، ارتقاء دانش فنی و تجربه پلیس و سایر مجریان قانون و همچنین گسترش همکاری های بین المللی است که در متن نیز بدان اشاره شد و در این زمینه نظام ایران با کاستی های جدی مواجه است. قانونگذار داخلی تا کنون در راستای ساماندهی ارزهای مجازی هیچ اقدامی نکرده و بانک مرکزی به عنوان متولی نظام پولی و مالی کشور، تنها به صدور چند دستورالعمل که بیشتر موجب سردرگمی شده و بسیار مختصر و متضاد با یکدیگر هستند بسنده نموده که نه تنها جامعه از فواید و منافع این ارزهای رمزی بی بهره مانده، بلکه در نبود قانون و نظارت، احتمال سواستفاده از آنها در جرایمی چون پولشویی نیز قوت گرفته است. در بسیاری از موارد انعطاف پذیری پرونده های قضایی در سیستم قضایی به سمت به رسمیت شناختن این پدیده و جرم انگاری آن صورت گرفته، لکن هنوز هم برخی نگرانی ها در مورد خطر جرایم مرتبط با این ارزها وجود دارد که لازم به توجه ویژه است. از این رو نه تنها برای مبارزه با جرایم این حوزه تعیین نهاد متولی ناظر توسط قانونگذار، استفاده از روشهای فنی در نظارت و سازماندهی صرافیها و مراکز خدماتدهی به ارزهای مجازی و الزام آنها به اعمال قوانین و مقررات پولی و مالی، مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، آموزش ضابطان قضایی و دادرسان، تبادل اطلاعات میان بخشهای خصوصی و دولتی در عرصه داخلی و بین المللی باید صورت گیرد، باید هر کشور دارای قواعد و قوانین مدون در این حوزه باشد که در بردارنده تمامی جرایمی باشد که در این محدوده صورت می گیرد. با وجود مقررات کنونی یکی از راهکارها

می توان با توجه به پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات و ایجاد و توسعه ابزارهای فناورانه در فضای مجازی و چالشهای قانونی گسترش گسترده مقررات کنونی باشد. به جهت عدم تنظیم گیری و محدودیتهای جدی و حتی ناتوانی در حوزه تنظیم گیری یا باید گفت سیستم کیفری در مقابله با این مسئله شکست خورده و یا باید با وجود سیاست موجود و با گسترش و تفسیر موسع مقررات جرایم این حوزه را نیز قابل مجازات دانست. در حوزه مقابله با این جرایم نیز با اتخاذ راهبرد و سیاست مدیریت ریسک در برابر ارزشهای مجازی و شمول قوانین ریسک مدار با نظارت و کنترل، دریافت مجوز و ثبت فعالیت، ثبت سوابق و ارائه گزارشهای مشکوک، اعمال محدودیت و سایر اقدامات در حوزه همکاریهای بین المللی باید سعی نمود مخاطرات بزهکارانه ارزشهای مجازی کاهش یافته و رویکرد منفعلانه ای نظام اصلاح شود. با نگاهی به آینده می توان گفت اتخاذ سیاست جنایی مناسب در این زمینه نیازمند پیش شرط هایی است که عدم تحقق آن، هر راهبردی را با شکست رو به رو می سازد. اولین مسئله شناسایی فنی ارزشهای مجازی و تدوین رژیم حقوقی متناسب با قابلیت و قانونمندسازی فعالیتهای پولی و مالی در بستر ارزشهای مجازی است؛ به نحوی که تمایل عموم به استفاده از آن را کاهش دهد. مسله اول جدای از رفع دشواری در کشف جرایم ارتكابی به وسیله ارزشهای مجازی، مدیریت این حوزه با ابزارهای قانونی و تغییر رویکردی انفعالی در قبال ارزشهای مجازی است. با استناد به قابلیت استفاده از ارزشهای مجازی در پولشویی و تأمین مالی تروریسم، با اینکه نمیتوان استفاده از آنها در مراکز پولی و مالی کشور را ممنوع نمود اما باید با منضبط کردن این قلمرو و با انتشار پیش نویس سند «الزامات و ضوابط فعالیت ها در حوزه رمزارزها در کشور» ارز دیجیتال تحت شمول قوانین پولشویی قرار گیرد. با درک صحیحی در خصوص مقررات گذاری و پاسخ گذاری های نظارتی در خصوص ارزشهای مجازی باید با تعیین الزامات مربوط به مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم و چگونگی اعمال مؤثر این الزامات بعد از شناسایی قانونی ارزشهای مجازی، سیاست جنایی مناسب در برابر ارزشهای مجازی در قالب پولشویی صورت گیرد، ظرفیت های جدید قانون مبارزه با پولشویی اصلاحی ۱۳۹۷ و آیین نامه اجرایی مصوب ۱۳۹۸ قانون در نظام تقنینی ایران، باید به نحوی قابل اعمال باشد که همسو با جدیدترین تحولات بین المللی، مخاطرات احتمالی این حوزه را کاهش داده و برخورد جدی با مجرمان این حوزه را شکل دهد.

پیشنهادهات

در مرحله اول شورای نگهبان و متعاقبا مجلس قانونگذاری، باید پس از تحقق عناوین ثانویه ای که مجوز اعمال حکم ولایی توسط فقیه هستند، به قانونی سازی و مشروعیت بخشیدن بیت کوین بپردازند. با وجود عدم اعلام قانونی بودن ارز دیجیتال و بیت کوین و هم چنین جرم نبودن رسمی این امر، باید با تأیید قوانین و مصوبات در مجلس و با نظارت قوه قضاییه، مشروعیت خرید و فروش ارزهای دیجیتال یا نگهداری بیت کوین اعلام شده و سایر ارگان ها نیز نظیر نیروی انتظامی با کلاهبرداری، هک و یا عدم وفای به عهد در فضای ارزهای دیجیتال، با نهادهای قضایی همکاری کنند. لذا این مسئله نیازمند مشارکت تمامی ارگان های مسئول در این حوزه است. مضافا بانک مرکزی باید با شفاف سازی موضوع و مشارکت با شبکه بانکی کشور و ایجاد کمیته پول مجازی؛ و نظارت بر شبکه بانکی کشور در برخورد با شرکت های واسطه بیت کوین با دقت و تأمل بیشتری اقدام نماید؛ بانک مرکزی کشور تاکنون نیز باید قوانین لازم و آیین نامه های مرتبط در این حوزه را وضع نماید.

در مجموع اینکه دولت ایران نیز تاکنون موضعی رسمی در رابطه با موضوع ارز مجازی اعلام نکرده است؛ اما نهادهای مرتبط از جمله بانک مرکزی، مجلس شورای اسلامی، سازمان بورس و اوراق بهادار، شورای ملی فضای مجازی، وزارت اطلاعات، وزارت اقتصاد، سازمان امور مالیاتی، شورای پول و اعتبار، شورای عالی مبارزه با پولشویی، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، گمرک و پلیس فتا باید در قالب یک کارگروه مشترک و با وضع قوانین و مقررات مربوطه خطرات احتمالی خرید و فروش پول مجازی همانند پول شویی، فرار مالیاتی، ضرر و زیان حاصل از نوسانات قیمتی و غیره را کاهش داده و در جهت تسهیل در این فرآیند در این پژوهش یک چارچوب کلی از چالشهای موجود ارزهای مجازی طراحی گردید تا قانون گذاران و سیاست گذاران به وسیله آن بتوانند بر کلیه ابعاد چالشی این نوع ارزها اشراف پیدا کرده و قوانین و مقررات مقتضی را پایه ریزی نمایند. به طور کلی به نظر میرسد بایستی سیاست گذاری عمومی در کشور در مواجهه با پدیدههای نوظهور، به خصوص در حوزه اقتصادی از انعطاف پذیری بیشتری برخوردار باشد و با طراحی ساز و کار مناسب فرآیند قانون گذاری را سرعت ببخشد.

منابع و مآخذ

الف: کتب

- ابهری، مصطفی، (۱۳۹۶). همه چیز درباره بیت کوین، نشر ماهنامه شبکه.
- انصاری، جلال، (۱۳۹۳)، جرم رایانه ای، نشر میزان.
- جاودانی شاهدین، حمید، (۱۳۸۷)، درآمدی بر شناخت ابعاد تهاجم فرهنگی و نحوه‌ی مقابله با آن، قم: مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان.
- حسینی، محمد، (۱۳۸۹)، رابطه مفهوم شرعی گناه و مفهوم حقوقی جرم و نسبت تحریم و تجریم، در علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از استاد دکتر محمد آشوری)، چاپ سوم، تهران: انتشارات سمت.
- گنجی، حمزه، (۱۳۹۸)، بهداشت روانی، تهران: ارسباران.
- علامه محمدتقی جعفری، (۱۳۹۸)، رسایل فقهی، حقوق حیوانات در اسلام، نشر کرامت
- محمد نسل، غلامرضا، (۱۴۰۰)، مبانی پیشگیری از جرم، نشر میزان.

ب: مقالات

- افراسیابی، صابر، خوئینی، غفور، مجتهدسلیمانی، ابوالحسن، (۱۳۹۸)، مبانی قانونی و اخلاقی جرم انگاری در حقوق کیفری ایران، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال چهاردهم، شماره ۴.
- حسینی، حسین، دانش ناری، حمیدرضا، (۱۳۹۵)، قابلیت استناد به هنجارهای فرهنگی در مرحله تعیین کیفر؛ مطالعه تطبیقی در نظام قضایی ایران، آلمان و آمریکا، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۷، شماره ۲.
- رحمت اللهی، حسین، (۱۳۸۹)، مصلحت عمومی یا مصلحت شرعی، ماهنامه مهرنامه، شماره ۹.
- سیاه بیدی کرمانشاهی، سعید، (۱۳۹۷)، بررسی اجمالی مقررات ارز دیجیتال و پیامدهای قانونی آن، پژوهشنامه حقوق فارس، سال اول، شماره ۱.

- شعبانی، امیرمحسن، محسنی دهکلانی، محمد، ابراهیمی، سعید، (۱۳۹۹)، بررسی تطبیقی قانونی سازی بیت کوین، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، دوره ۴، شماره ۵، صص ۲۳۸-۲۰۹.
- نجفی، بیژن، نادری، قباد، (۱۳۹۹)، تأثیر اخلاق در جرم انگاری و جرمزدایی پدیده مجرمانه، مجله علمی فقه، حقوق و علوم جزا، سال پنجم، شماره ۱۵.
- هدایتی چنانی، رحمان، (۱۳۹۹)، علل، آثار و بایدهای تحول ساختاری جرم انگاری حداکثری، فصلنامه بین المللی قانون یار، ثوره ۴، شماره ۱۶.

ج: همایش ها

- پولادوند، نسترن، (۱۳۹۴)، جرم انگاری در پرتو ارزش های یک جامعه، نخستین کنفرانس سراسری پژوهش های نوین در حقوق و علوم اجتماعی.
- دانشور، آیلین، (۱۳۹۹)، جرم اخلال در نظم عمومی جامعه و معیارهای آن در حقوق کیفری ایران، دومین کنگره بین المللی تحقیقات بین رشته ای در علوم انسانی اسلامی، فقه، حقوق و روانشناسی.
- فلاحی، محمد، مومنی، علیرضا، (۱۳۹۷)، بررسی قوانین مالی، مالیاتی مبارزه با پولشویی پیرامون ارزشهای مجازی مورد مطالعه اتحادیه اروپا ایالات متحده آمریکا، کنفرانس ملی رهیافت های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تهران.

د: منابع خارجی

- Allen K, (۲۰۰۳), Are pets a healthy pleasure? The influence of pets on blood pressure. Current Directions in Psychological Science, ۱۲ (۶).
- Opwis, Felicitas, (۲۰۰۳), Maslaha in contemporary Islamic legal theory.

- Parslow, R. A, ۲۰۰۵, Pet ownership and health in older adults: findings from a survey of ۲, ۵۵۱ community – based Australians aged ۶۰-۶۴. J. Geronto.
- Mabunda, Sagwadi, (۲۰۱۸), Cryptocurrency: The New Face of Cyber Money Laundering, International Conference on Advances in Big Data, Computer and Data Communication System South Africa.